

another and its implementation in a specific educational institution in general; the unnaturalness of external learning conditions objectively contributes to a decrease in the quality of education; the decision to choose one or another format of providing educational services for higher education institutions is made by its management, and for schools – by the governing bodies of local authorities; buildings of educational institutions in which offline training is carried out must meet serious regulatory safety requirements; when choosing the full-time type of education by schoolchildren, in addition to the criterion of ensuring adequate security, the decision of their parents is of decisive importance; the presence of territorial and regional differences that affect the dominance of a specific type of education (face-to-face or distance learning) are caused by the heterogeneity of the security characteristics of the location of specific educational institutions (distance from the front and the conduct of hostilities, the frequency of rocket fire in a certain area, the location near military or other infrastructure facilities); the presence of a significant number of internally displaced persons (among whom there are a large number of schoolchildren) may contribute to the overloading of schools in certain regions of Ukraine (especially in the western regions); the number of six million refugees from our country increases the probability of a shortage of teaching and research-pedagogical personnel in the territories where processes of significant departure of Ukrainian citizens abroad were observed; the presence of a large number of destroyed or significantly damaged educational institutions (primarily in the cities of Kharkiv and Mykolaiv); a significant decrease in the financial capabilities of the state, local self-government entities and the majority of ordinary citizens, which will negatively affect the financial and material situation of entities providing educational services (especially universities); in case of a change in the characteristics of security circumstances within a specific administrative-territorial unit (for the worse or for the better), the possibility of an operational transition from one format of obtaining education to another.

Keywords: *administrative law, public needs, educational process, form of education, face-to-face and distance learning, safety.*

УДК 378

DOI: 10.31733/2078-3566-2022-3-303-312

Вікторія САВИЩЕНКО®

доктор юридичних наук,
кандидат педагогічних наук, доцент
(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна)

КОНЦЕПЦІЯ РЕАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТОЦЕНТРОВАНОГО ПІДХОДУ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У статті розкрито зміст і структуру Концепції реалізації студентоцентрованого підходу організації освітнього процесу в умовах воєнного стану. Розроблена Концепція враховує фактори воєнного стану, які негативно впливають на функціонування закладів вищої освіти. Засадами розробки Концепції визначені фундаментальні принципи: безпековість освітнього процесу, використання здоров'я зберігаючих технологій, подолання негативних психоемоційних станів, підвищення відповідальності та автономії студента, інтенсифікації навчальної діяльності, укріпленості освіти. Концепція є формою педагогічного проєктування моделі студентоцентрованого педагогічного процесу професійного становлення та розвитку здобувачів вищої освіти, побудованою на суб'єкт – суб'єктній взаємодії усіх учасників освітнього процесу, стейкхолдерів. Практичне призначення Концепції передбачає підготовку нового покоління, здатного будувати людиноцентристську державу, відродити національний дух українського права, культуру, бути активним учасником процесу інтеграції України в європейське та євроатлантичне співтовариство. Механізм розробки та впровадження Концепції ґрунтується на тривимірній системі соціальних координат «людина», «суспільство», «держава». Тріада соціальних пріоритетів у зазначеній ієрархії трансформує людиноцентризм у студентоцентризм.

Ключові слова: *концепція, людиноцентристська держава, україноцентричність освіти, студентоцентроване навчання і викладання, принципи і механізм розробки Концепції, модель реалізації Концепції, особистість студента, суб'єкт – суб'єктна взаємодія, типи та стилі навчання, механізм врахування інтересів, компетентності та результати навчання, освітня програма, внутрішнє забезпечення якості освіти.*

© В. Савіщенко, 2022

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-6278-4774>

v-savishenko@ukr.net

Постановка проблеми. Українське суспільство, зіткнувшись із військовою агресією російської федерації, змінило своє буття. В умовах війни актуалізувались процеси відродження національного духу українського права, згуртованості суспільства, піднесення патріотизму, утвердження демократичності внутрішніх суспільних відносин, соціальної справедливості. Національний дух українського права формувався тисячоліття, і незважаючи на спроби «стерти» українську культуру й ідентичність, одвічне прагнення свободи, рівноправності, миру сьогодні стали внутрішнім поштовхом для боротьби з ворогом, незламності кожного українця і розвитку громадянського суспільства.

Під час війни, коли молодь держави разом із усією країною виборює незалежність України, захищає національні та європейські цінності, змінилися академічні умови організації освітнього процесу. Студенти добровільно поєднують навчання зі службою у Збройних силах України, територіальній обороні, волонтерством. Викладачі також віддано боронять державу, виконують професійні обов'язки, перебуваючи на фронті, окупованих територіях, у бомбосховищах. Війна, маючи руйнівну силу, негативно вплинула на психічне здоров'я учасників освітнього процесу. Вчитись і навчати у стані шоку, підвищеної тривожності, стресу, фрустрації і втоми – надскладне завдання. Високий рівень небезпеки, знищення інфраструктури зумовлює міграцію студентів та викладачів, переривання плановості в роботі закладів освіти, перенесення навчальних занять, наукових, виховних заходів. Неможливість проведення навчальних занять під час оголошення сигналу «тривога», зникнення електропостачання та інтернет-зв'язку внаслідок ракетних атак та інші непередбачувані обставини, пов'язані з воєнним станом, руйнують класичні дидактичні підходи організації освітнього процесу, змушують заклади освіти ліквідувати цейтнот внаслідок трансформації денної та заочної форм навчання у дистанційну, шукати нові педагогічні форми, методи та прийоми.

Незважаючи на вказані труднощі, освіта в умовах війни набуває особливого значення, оскільки її метою, здобутком і результатом є всебічнорозвинута, гармонійна, самодостатня, сильна і вільна особистість, яка здатна перемогти і відбудувати суверенну, незалежну і демократичну державу. Освітня фронт сьогодні наближає перемогу України і визначає її майбутнє. Тому на порядок денний в юридичній та психолого-педагогічній площинах вийшли питання організації студентоцентрованого навчання:

1. Заохочення здобувачів вищої освіти до ролі автономних і відповідальних суб'єктів освітнього процесу.
2. Створення освітнього середовища, орієнтованого на задоволення потреб та інтересів здобувачів вищої освіти, зокрема надання можливостей для формування індивідуальної освітньої траєкторії.
3. Побудову освітнього процесу на засадах взаємної поваги і партнерства між учасниками освітнього процесу [5].

До повномасштабного вторгнення російської федерації студентоцентрований підхід у вітчизняній освіті набув юридичного закріплення відповідно до Закону України від 18 грудня 2019 № 392-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення освітньої діяльності у сфері вищої освіти» [5]. Проте реалізовувати студентоцентрованість необхідно зараз, в умовах війни, що потребує визначення концептуальних ідей збереження і розвитку освітнього потенціалу вищої освіти України.

Необхідність розробки Концепції реалізації студентоцентрованого підходу організації освітнього процесу в умовах воєнного стану зумовлена наявними суперечностями між:

- неможливістю закладів вищої освіти організувати освітній процес за традиційним форматом мирного часу та не адаптованістю вітчизняного освітнього законодавства до умов війни;
- загрозою денационалізації, потрапляння студентської молоді у сферу впливу держави-агресора і відсутністю у викладачів педагогічного досвіду, а у керівників закладів вищої освіти управлінського досвіду роботи в умовах війни, його осмислення на науково-методичному рівні;
- сплеском патріотизму, громадянської активності, героїзму і відсутністю дієвих механізмів виявлення і протидії колабораціонізму на правовому і психолого-

педагогічному рівнях.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Теоретичному обґрунтуванню, практичному впровадженню студентоцентрованого навчання присвячені праці авторитетних вітчизняних та зарубіжних учених: В. Андрющенка, М. Бойко, В. Віттерн, В. Кременя, А. Мельниченка, Дж. Равена, Ю. Рашкевича, Ю. Сороки, Н. Сосницької, Р. Флюеллінга, О. Шарова та ін. Питання людиноцентризму, ролі особистості в розбудові правової людиноцентрованої держави розглядалися педагогами та юристами: Л. Губерським, В. Ільїним, Н. Кузнецовою, Л. Наливайко, О. Петришиним, В. Савельєвим, А. Селівановим, Є. Сулімою, Ю. Шемшученком, М. Шепелевим та ін.

Аналіз нормативних документів, досліджень вчених у галузі філософії права, філософії освіти, психології дозволяє стверджувати, що комплексного вивчення реалізації студентоцентрованого підходу організації освітнього процесу в умовах воєнного стану не здійснено. Це зумовлює актуальність дослідження порушеної проблеми, внесення необхідних коректив у практику роботи закладів вищої освіти.

Мета статті – визначити особливості освітнього процесу в умовах воєнного стану, обґрунтувати основні ідеї реалізації студентоцентрованого підходу організації освітнього процесу в умовах воєнного стану, розкрити зміст та практичне призначення Концепції, характеризуючи принципи, механізм її розробки та напрями реалізації.

Виклад основного матеріалу. Наукова спадщина юриспруденції, педагогіки та суміжних наук про людину є методологічною основою розробки Концепції реалізації студентоцентрованого підходу організації освітнього процесу в умовах воєнного стану (далі – Концепція). Ідеї Ш. Амонашвілі, І. Беґа, В. Вернадського, Л. Виготського, М. Євтуха, І. Зязюна, А. Макаренка, А. Маслоу, І. Песталоцці, К. Роджерса, Ж. Руссо, С. Сисоевої, В. Сухомлинського, К. Ушинського, К. Юнга, досвід педагогів другої світової війни Я. Корчака (Польща), О. Русько, Г. Крюкової, О. Дубинчук (Україна) дозволяють сформулювати фундаментальні принципи розробки Концепції:

1. Неухильного дотримання безпековості освітнього процесу, використання здоров'я зберігаючих технологій – життя і здоров'я людини є найвищою цінністю і під час війни.

2. Подолання негативних психоемоційних станів: набуття викладачами компетентності кризового та екстремального психолога, компетентності надання домедичної допомоги постраждалим.

3. Підвищення відповідальності та автономії студента – особистість повинна стати епіцентром цінностей педагогічної діяльності.

4. Інтенсифікації навчальної діяльності – в умовах непередбаченого завершення навчального заняття кожна його хвилина використовується раціонально і економічно, навчальний матеріал супроводжується аудіо-заняттями з використанням інтернет-платформ.

5. Україноцентричності освіти – освітній процес орієнтований на збереження культурних українських цінностей, розвиток патріотизму і нетерпимості до ворога, зрадників та колаборантів.

Нинішнє і прийдешнє покоління здобувачів вищої освіти стануть безпосередніми учасниками кардинальних суспільно-політичних змін, інтегрування України в європейське та євроатлантичне співтовариство, розглядатимуть відродження держави як запоруку добробуту власної родини, що спирається на гуманістичні ідеї української правової культури. Людиноцентристська концепція держави, сформована в тому числі й фундаторами прогресивної української правової і політичної думки, може бути реалізована новими нескореними українцями, носіями національних і європейських цінностей. На тлі патріотичної консолідації суспільства освіта має стати україноцентричною, орієнтованою на формування поваги до культурних цінностей Українського народу, його історико-культурного надбання і традицій, готовності захищати незалежність і територіальну цілісність України. Шлях від багатовікового і планомірного знищення культури, національної свідомості українців в умовах бездержавності до відродження України як суверенної європейської держави диктує необхідність створення принципово нової моделі випускника закладу вищої освіти.

Концепція реалізації студентоцентрованого підходу організації освітнього

процесу є формою педагогічного проектування моделі студентоцентрованого педагогічного процесу професійного становлення та розвитку здобувачів вищої освіти, побудованого на суб'єкт – суб'єктній взаємодії усіх учасників освітнього процесу, стейкхолдерів. Розроблена Концепція складається із розділів: вступ, загальні положення, студентоцентроване навчання і викладання, конструювання освітніх (наукових) програм, модель реалізації Концепції, індикатори ефективності.

Правовою основою розробки Концепції є: Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII, Закон України «Про освіту» від 05.09.2017, постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. № 1341 «Про затвердження національної рамки кваліфікацій», Стандарти та рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG), EQF 2017 (Європейська рамка кваліфікацій), QF EHEA 2018 (Рамка кваліфікацій ЄПВО), ISCED (Міжнародна стандартна класифікація освіти, МСКО) 2011, ISCED-F (Міжнародна стандартна класифікація освіти – Галузі, МСКО-Г) 2013; Постанова Кабінету Міністрів від 30.12.2015 № 1187 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності», Закон України від 18.12.2019 № 392-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення освітньої діяльності у сфері вищої освіти», державні стандарти вищої освіти, Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 06.06.2022 № 527 «Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641» та ін.

Практичне призначення Концепції передбачає підготовку нового покоління, здатного будувати людиноцентристську державу, відродити національний дух українського права, культуру, бути активним учасником процесу інтеграції України в європейське та євроатлантичне співтовариство.

Концепція орієнтована на розвиток системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти: використання педагогічно обґрунтованих підходів організації освітнього процесу, що дозволяє особистості здобути знання, уміння, навички, інші компетентності на рівні стандартів вищої освіти, створює умови для формування soft skills, сприяє професійному розвитку здобувачів вищої освіти та науково-педагогічних працівників. Механізм розробки та впровадження Концепції ґрунтується на тривимірній системі соціальних координат «людина», «суспільство», «держава». Тріада соціальних пріоритетів у зазначеній ієрархії трансформує людиноцентризм у студентоцентризм.

Науково-методологічними засадами розробки та впровадження Концепції є парадигми:

– людиноцентризму – філософські ідеї нового типу світогляду, які визначають гуманістично орієнтовану стратегію розвитку суспільства, обумовлюють заміну прагматичних імперативів на моральні цінності, визнають людину соціокультурним феноменом духовного, культурного, наукового прогресу, здатного нести відповідальність за всі соціальні процеси та явища, зберігати життя та себе у майбутньому;

– людиноцентристської держави – визнання прав і свобод людини та громадянина найвищою людською цінністю та пріоритетом у питаннях захисту людської гідності і недоторканості. Нормативною основою ідеї людиноцентристської держави є Конституція України, а саме положення статті третьої: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» [2]. Ідеї людиноцентризму визначають новий порядок співіснування людини, суспільства і держави при якому держава має «служити» людині, забезпечувати пріоритет її прав, свобод та інтересів; через діяльність органів законодавчої, виконавчої, судової влади та інших суб'єктів, що здійснюють владні управлінські функції;

– україноцентризму – світоглядна позиція, яка дозволяє відчувати національну ідентичність, розуміти значення фундаментальних основ існування і розвитку нації –

мови, культури, духовності, державності, діяти в українських національних інтересах, які є гармонійним поєднанням інтересів держави, українців у державі та світі;

– студентоцентризму – педагогічна ідея, яка визначає існування університету для здобувачів вищої освіти і задія них, орієнтує освітній менеджмент на задоволення очікувань стейкхолдерів, обумовлює заміну владної моделі інститутоцентризму на відкриту модель проєкції особистості здобувача вищої освіти, її інтересів і здібностей, орієнтовану на встановлення суб'єкт – суб'єктної взаємодії, максимізацію придатності до працевлаштування випускників, збереження та розвитку духовно-інтелектуальної традиції.

У розробленій Концепції студентоцентрованість розглядається як єдність навчання і викладання. Студентоцентроване навчання (studentcentered education) передбачає розробку та оновлення освітніх програм, використання форм, методів, технологій навчання спрямованих на розкриття особистісного потенціалу ЗВО та підготовку до майбутньої професійної діяльності. Воно спрямоване на потреби, уподобання, інтереси ЗВО, формування умінь працювати в команді, вчитися упродовж життя, діяти у нестандартних ситуаціях; на розширення прав, обов'язків і відповідальності. Основними імперативами студентоцентрованого навчання є: дотримання стандартів якості освіти, доброчесність, професійна етика, реалізація очікувань стейкхолдерів, піклування, повага, співробітництво.

Організація студентоцентрованого педагогічного процесу професійного становлення та розвитку здобувачів вищої освіти ґрунтується на принципах:

– єдності навчання і виховання. В умовах навчального процесу здійснюється формування не тільки систематизованої сукупності знань, умінь та навичок, а й виховання громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин, формування активної громадянської позиції, утвердження національної ідентичності громадян на основі духовно-моральних цінностей Українського народу, національної самобутності;

– професійної спрямованості. Викладання дисциплін соціально-гуманітарної підготовки здійснюється із врахуванням особливостей професійної діяльності. Для викладання професійноорієнтованих дисциплін створюються дидактичні умови максимально наближені до практичної діяльності;

– гуманістичної спрямованості. Підготовка майбутніх професіоналів передбачає створення гуманістичної взаємодії викладачів і студентів, атмосфери чуйності й довіри, доброти й вимогливості, тактовності й поваги як у ситуаціях успіху, так і невдач. Гуманізація освітнього процесу реалізується шляхом визнання цінності кожного студента і викладача як особистості, їх прав на свободу, щастя, захист і охорону життя, здоров'я, створення позитивного емоційного фону, атмосфери емоційного натхнення, умов для розвитку особистості в аудиторній та позааудиторній роботі, її творчого потенціалу, схильностей, здібностей, надання їй допомоги у життєвому самовизначенні, повноцінної самореалізації в професійній діяльності. Такий підхід вимагає врахування інтересів, індивідуальних смаків, потреб, поглядів ЗВО, виявляється у діалозі спілкування на основі рівностей позицій, взаємоповаги і довіри, коли засобами взаємодії є не настанови, заборона, погрози, а партнерська співпраця, союз студента і викладача;

– свідомої активності й самостійності. Метою проведення професійної орієнтації є відбір мотивованих і свідомих ЗВО шляхом ознайомлення абітурієнтів не тільки зі світом професій, визначення рівня придатності до конкретної професійної діяльності, а й роз'яснення унікальності освітніх програм, компетентностей і результатів навчання. Процес викладання орієнтований на усвідомлення ЗВО мети, завдань і значення кожної навчальної дисципліни, самостійної, дослідницької та позааудиторної роботи для власного професійного становлення; співвіднесення вимог професії до професійних якостей особистості з наявним рівнем їх розвитку; розуміння необхідності якісної професійної підготовки в умовах професійної конкуренції; активізацію рефлексії ЗВО, професійної мотивації, мотивації досягнення;

– індивідуального підходу. Принцип передбачає узгодженість освітнього процесу з індивідуальними особливостями, інтересами та потребами ЗВО; врахування психічного, інтелектуального, фізичного розвитку, стану здоров'я та ін.; створення умов для формування і всебічного розвитку особистості ЗВО в різних видах діяльності: роботи в гуртках (професійних, наукових, спортивних, художніх), громадській, науковій та навчальній діяльності; розширення можливостей побудови індивідуальної траєкторії навчання, вдосконалення механізму вибору навчальних дисциплін, розширення каталогу вибіркових дисциплін;

– інтерактивності: активність викладача трансформується в активність ЗВО, заохочення їх до самостійного пошуку інформації, обміну думками, роботи в команді, вирішення освітніх завдань на основі вільного висловлення власних думок, пошуку істини;

– відповідальності. Виконуючи роль фасилітатора, відповідальність викладача полягає в допомозі ЗВО реалізувати особистісний потенціал. ЗВО несе відповідальність за результат особистісного зростання і дії, пов'язані з його досягненням.

Реалізація Концепції передбачає використання типів навчання:

– проблемного – навчальний матеріал подається не в готовому вигляді, а задається як предмет пошуку;

– програмованого – зв'язок викладача і ЗВО здійснюється з використанням спеціальних засобів (програмованих навчальних посібників, комп'ютера та ін.);

– розвивального – розвиток не лише інтелекту, а й усіх здібностей та особистості ЗВО;

– особистісно-орієнтованого – всебічне врахування індивідуальних потреб і можливостей ЗВО, глибокої поваги до особистості ЗВО, ставлення до ЗВО як до свідомого і відповідального суб'єкта педагогічного процесу;

– диференційованого – поділ ЗВО у процесі навчання на типологічні групи за різними показниками (рівнем навчальних можливостей, успішністю, пізнавальним інтересом, темпом навчання тощо);

– контекстного – навчання, яке забезпечує трансформацію (перехід) пізнавального типу діяльності у професійну діяльність, відтворення не тільки предметного, а й соціального контексту майбутньої професії;

– активного – створення психолого-педагогічних умов, які сприяють виявленню особистісної, інтелектуальної та соціальної активності ЗВО;

– дистанційного – педагогічна взаємодія здійснюється екстериторіально з використанням електронних систем (комп'ютерних мереж інтернет, медіа засобів, інформаційно-комунікаційних технологій).

Педагогічна взаємодія із ЗВО здійснюється у демократичній, розвивальній, діалогічній комунікації, що передбачає застосування науково-педагогічними працівниками демократичного стилю виховання, творчого та емоційно-ціннісного стилів навчання.

Механізм врахування інтересів, нахилів, здібностей ЗВО передбачає:

– вдосконалення освітніх програм шляхом залучення до обговорення широкого кола стейкхолдерів (ЗВО, випускників, роботодавців, академічної спільноти тощо);

– системне опитування ЗВО на рівні кафедри, інституту, факультету, університету;

– проведення діагностичної роботи психологами, кураторами, викладачами;

– гнучку зміну каталогу вибіркових дисциплін та організацію його презентації;

– вдосконалення методик організації індивідуальної та самостійної роботи ЗВО з навчальних дисциплін;

– створення мережі гуртків: наукових, спортивних, естетичних та ін.;

– розвиток системи студентського самоврядування;

– проведення позааудиторних пізнавальних, патріотичних, спортивних та інших заходів.

Основними категоріями студентоцентрованого навчання є компетентності та результати навчання.

Компетентність – здатність особи успішно соціалізуватися, навчатися, провадити професійну діяльність, яка виникає на основі динамічної комбінації знань, умінь,

навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей [4]. Компетентності формуються низкою навчальних дисциплін.

Результати навчання – знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості, набуті у процесі навчання, виховання та розвитку, які можна ідентифікувати, спланувати, оцінити і виміряти та які особа здатна продемонструвати після завершення освітньої програми або окремих освітніх компонентів [4]. Результати навчання мають бути чітко вимірюваними і визначаються їх відповідністю вимогам освітньої програми та/або вимогам програми єдиного державного кваліфікаційного іспиту. Співвідношення між результатами навчання та компетентностями подаються у вигляді матриці.

Процес проектування та реалізації освітньої (наукової) програми орієнтується на ЗВО, в основі якого покладається компетентнісна модель фахівця, створена за найактивнішої участі всіх стейкхолдерів в умовах розвинутої академічної культури, свободи та автономії. Проектування освітніх (наукових) програм по рівнях освіти передбачає поетапний, послідовний розвиток освітніх і наукових компонентів: формування компетентностей, наукову рефлексію.

Механізм оцінювання ЗВО є важливим елементом системи внутрішнього забезпечення якості освіти і передбачає:

- підтримку в забезпеченні ЗВО можливості досягнення бажаних результатів навчання (Support learning);
- кількісну оцінку ступеня досягнення ЗВО бажаних результатів навчання (Generate grades);
- розвиток у ЗВО уміння самооцінювання – для забезпечення їх ефективного подальшого навчання (Future judgements).

Механізм оцінювання ЗВО передбачає впровадження видів оцінювання:

- формативного – formative assessment («оцінювання, що формує»): створення можливості ЗВО відстежувати свій прогрес у навчанні і виявити напрями його подальшого вдосконалення;
- сумативне – summative assessment: оцінювання ступеня досягнення ЗВО бажаних результатів навчання в межах навчальної дисципліни, освітньої програми в цілому.

Формативне оцінювання реалізується через процедури забезпечення якості освіти – зворотного зв'язку у процесі навчання, опитування ЗВО.

Процедури забезпечення якості для оцінювання мають відповідати таким вимогам:

- забезпечення реалізації діагностичної, навчальної та виховної функцій контролю;
- ознайомлення ЗВО з системою контролю, його формами, критеріями оцінювання;
- засоби педагогічного вимірювання відповідають критеріям надійності, валідності, об'єктивності;
- своєчасне ознайомлення ЗВО з результатами оцінювання;
- розвиток у ЗВО навичок самооцінювання;
- врахування поважних обставин, які негативно вплинули на результат оцінювання;
- оцінювання застосовується прозоро, чесно до всіх ЗВО та проводиться відповідно до встановлених процедур.

Успішне навчання за освітніми (науковими) програмами максимально сприяє працевлаштуванню випускників, отриманню першого робочого місця, високу конкурентноздатність на ринку праці.

Концепція реалізації студентоцентрованого підходу організації освітнього процесу впроваджується у вигляді моделі (рис. 1).

Рис. 1. Модель реалізації Концепції

Індикаторами ефективності Концепції є розвиток системи внутрішнього забезпечення якості освіти, результати проходження акредитацій освітніх (наукових) програм, затребуваність випускників на ринку праці та місце закладу освіти у вітчизняних та світових рейтингах.

Висновки. Отже, студентоцентризований підхід докорінно змінює філософію і принципи організації освітнього процесу. На перший план виходить особистість ЗВО як рівноправного, активного і відповідального партнера організації освітнього процесу. Змінюється роль педагога, який має не транслювати знання, а формувати компетентності, бути фасилітатором, людиною культури і гуманістичних цінностей, провідником ідей верховенства права, законності, справедливості. Основними напрямками реалізації Концепції є:

- правове забезпечення студентоцентризованого підходу організації освітнього процесу, що передбачає оновлення освітнього законодавства, положень про факультет, кафедри, вчену раду, деканат з урахуванням умов воєнного стану, з огляду на те, що активними і відповідальними учасниками управління закладом освіти мають бути студенти, викладачі, роботодавці та випускники;
- збереження та розвиток кадрового потенціалу кафедр, залучення до освітнього процесу професіоналів-практиків та вчених, створення належних умов для закладів-переселенців, біженців, внутрішньо переміщених студентів і викладачів;
- орієнтація освітнього процесу на сучасну модель особистості випускника із врахуванням надбань українського національного права – найгуманнішої правової культури;
- розробка та використання ефективних педагогічних технологій професійної підготовки – вдосконалення методик викладання дисциплін, скорочення відриву між теоретичною та практичною підготовкою, розвиток дуальної, неформальної освіти, академічної мобільності.

Список використаних джерел

1. Бойко М. Студентоцентризоване навчання в процесі управління якістю професійної підготовки майбутнього вчителя. *Journal «ScienceRise: Pedagogical Education»*. 2019. № 4 (31). С. 41–45.
2. Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі. 2-е вид. Київ : Т-во «Знання України», 2010. 520 с.
4. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 37-38. Ст. 2004.
5. Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення освітньої діяльності у сфері вищої освіти : Закон України від 18.12.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392-20>.
6. Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641: наказ МОН № 527 від 06.06.2022. URL: <https://imzo.gov.ua/2022/06/08/nakaz-mon-vid-06-06-2022-527-pro-deiaki-pytannia-natsional-no-patriotychnoho-vykhovannia-v-zakladakh-osvity-ukrainy-ta-vyznannia-takym-shcho-vtratyv-chynnist-nakazu-ministerstva-osvity-i-nauky-ukrainy/>.
7. Рашкевич Ю. М. Болонський процес та нова парадигма вищої освіти : монограф. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2014. 168 с.
8. Сорока Ю. Практикуючи студентоцентризовану освіту: діагностичні аспекти студентських очікувань. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи»*. 2014. № 32 (1101). С. 190–194.
9. Сосницька Н. Л. Студентоцентризований підхід до професійної освіти в умовах сталого розвитку суспільства. *Науковий вісник Львівської академії. Серія : Педагогічні науки*. 2017. Вип. 1. С. 377–381.
10. Nalyvaiko, L., Martseniuk, L. Determination of the experience of the use of business games in the education of students of higher education institutions, including – future police staff. *Visegrad journal on human rights*. 2021. № 1. P. 118–126.

Надійшла до редакції 13.09.2022

References

1. Boiko, M. (2019) Studentotsentrovane navchannia v protsesi upravlinnia yakistiu profesiinoi pidhotovky maibutnoho vchytelia [Student-centered learning in the process of quality management of professional training of the future teacher]. *Journal «ScienceRise: Pedagogical Education»*. № 4 (31), pp. 41–45. [in Ukr.].
2. Konstytutsiia Ukrainy vid 28 chervnia 1996 roku [The Constitution of Ukraine dated June 28, 1996]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 1996. № 30, art. 141. [in Ukr.].
3. *Kremen V. H.* (2010) *Filosofiiia liudynotsentryzmu v osvitnomu prostori* [Philosophy of human-centeredness in the educational space]. 2-e vyd. Kyiv : T-vo «Znannia Ukrainy», 520 p. [in Ukr.].
4. Pro vyshchu osvitu [On higher education] : Zakon Ukrainy vid 01.07.2014. *Vidomosti*

Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2014. № 37-38, art. 2004. [in Ukr.].

5. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo vdoskonalennia osvithnoi diialnosti u sferi vyshchoi osvity [On making changes to some laws of Ukraine regarding the improvement of educational activities in the field of higher education] : Zakon Ukrainy № 392-IX vid 18 hrudnia 2019 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392-20> [in Ukr.].

6. Pro deiaki pytannia natsionalno-patriotychnoho vykhovannia v zakladakh osvity Ukrainy ta vyznannia takym, shcho vtratyv chynnist, nakazu Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 16.06.2015 № 641 [On some issues of national-patriotic education in educational institutions of Ukraine and the recognition as invalid of the order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated 16.06.2015 No. 641] : nakaz MON № 527 vid 06.06.2022 r. URL: <https://imzo.gov.ua/2022/06/08/nakaz-mon-vid-06-06-2022-527-pro-deiaki-pytannia-natsionalno-patriotychnoho-vykhovannia-v-zakladakh-osvity-ukrainy-ta-vyznannia-takym-shcho-vtratyv-chynnist-nakazu-ministerstva-osvity-i-nauky-ukrainy/>. [in Ukr.].

7. Rashkevych, Yu. M. (2014) Bolonskyi protses ta nova paradyhma vyshchoi osvity [The Bologna process and the new paradigm of higher education] : monohraf. Lviv : Vyd-vo Lvivskoi politekhniki., 168 p. [in Ukr.].

8. Soroka, Yu. (2014) Praktykuiuchy studentotsentrovano osvitu: diahnostychni aspekty studentskykh ochikuvan [Practicing student-centered education: diagnostic aspects of student expectations]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. «Sotsiologichni doslidzhennia suchasnoho suspilstva: metodolohiia, teoriia, metody»*. № 32 (1101), pp. 190–194. [in Ukr.].

9. Sosnytska, N. L. (2017) Studentotsentrovanyi pidkhid do profesiinoi osvity v umovakh staloho rozvytku suspilstva [A student-centered approach to professional education in the conditions of sustainable development of society.]. *Naukovyi visnyk lotnoi akademii. Seriiia : Pedagogichni nauky*. Issue 1, pp. 377–381. [in Ukr.].

10. Nalyvaiko, L., Martseniuk, L. (2021) Determination of the experience of the use of business games in the education of students of higher education institutions, including – future police staff. *Visegrad journal on human rights*. № 1, pp. 118–126.

ABSTRACT

Viktoriya Savishchenko. The Concept of the implementation of the student-centered approach to the organization of the educational process under the conditions of the martial state. The article reveals the content and structure of implementing a student-centred approach to the organisation of the educational process under martial law. The developed Concept considers the factors of martial law, which negatively affect the functioning of higher education institutions. The fundamental principles of the development of the Concept are determined: the safety of the educational process, the use of health-preserving technologies, overcoming negative psycho-emotional states, increasing the responsibility and autonomy of the student, intensification of educational activities, and Ukrainian-centricity of education. A concept is a form of pedagogical design of a model of a student-centred pedagogical process of professional formation and development of students of higher education, built on the subject-subject interaction of all participants in the educational process and stakeholders. The practical purpose of the Concept involves training a new generation capable of producing a people-centred state, reviving the national spirit of Ukrainian law and culture, and being an active participant in Ukraine's integration into the European and Euro-Atlantic community. The mechanism of development and implementation of the Concept is based on the three-dimensional system of social coordinates «person», «society», and «state». The triad of social priorities in the specified hierarchy transforms people-centrism into student-centrism.

Keywords: *concept, human-centred state, Ukrainian-centricity of education, student-centred learning and teaching, principles and mechanism of Concept development, Concept implementation model, student personality, subject-subject interaction, types and styles of knowledge, a mechanism for taking into account interests, competencies and results training, educational program, internal quality assurance of education.*